

kierunek uduchowienia nadaje jej Pan Jezus przesuwając ją równocześnie na czasy eschatologiczne.

Po zmartwychwstaniu P. Jezusa Apostołowie i wierni żywiej uprzytomnili sobie, kim był Jezus z Nazaretu, i rychło sformułowali wyznanie wiary w Jego godność i misję Mesjasza, Pana i Króla oraz Zbawiciela, wywyższonego po prawicy Ojca w niebie, Dawcy życia i Sędziego, który ponownie ma przyjść chwalebny przy końcu świata. Stąd częste wzmianki o Jego paruzji i przyjściu Królestwa Bożego eschatologicznego, w liturgii prośby o to Jego przyjście.

Apokalipsa kładzie pieczęć na te wszystkie wierzenia i oczekiwania wiernych I wieku. Daje syntezę chrystologii, zwłaszcza gdy idzie o misję i charakter Chrystusa jako mesjańskiego i eschatologicznego Króla, Sługi Pańskiego, Syna Człowieczego, Baranka i Słowa Bożego. Interpretuje i rozszerza prorocтва St. Testamentu i maluje Królestwo Chrystusowe eschatologiczne.

Kraków

O. JÓZEF PAŚCIAK, OP.

Ks. Miłosław Kołodziejczyk

REFORMA OBRZĘDÓW SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

W zakres reformy liturgicznej II Sobór Watykański włączył wyraźnie obrzędy bierzmowania i wskazał zarazem kierunek tej reformy, podając jej wytyczne. *Obrzęd bierzmowania należy rozpatrzyć — postanawia Sobór — i w ten sposób ująć, aby się jasno wydatnił ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim. Dlatego wypada, aby przyjęcie tego sakramentu poprzedzało odnowienie przyrzeczeń, złożonych na chrzcie. Jeśli to dogodne, bierzmowania można udzielać podczas mszy św...* (KL n. 71).

Już w pierwszym roku po ogłoszeniu cytowanej Konstytucji o Liturgii, a jeszcze w czasie trwania Soboru, rozpoczęła się reforma, zmierzająca do złączenia udzielania sakramentu bierzmowania z Eucharystią. Motu proprio *Sacram liturgiam* z 25 stycznia 1964 r. zezwalało na udzielanie bierzmowania po homilii w czasie Mszy św., a dokładniejsze przepisy odnośnie włączenia obrzędu bierzmowania w liturgę Mszy św. określała instrukcja *Inter oecumenici* z 26 września 1964 r.

Dopiero jednak po siedmiu latach prac przygotowawczych, obejmujących eksperymentowanie jak i specjalistyczne studia teologiczne, prowadzonych pod kierunkiem Św. Kongregacji Kultu Bożego i w po-

rozumieniu z innymi Kongregacjami, zwłaszcza dla Nauki Wiary i Dyscypliny Sakramentów, zatwierdzona została przez papieża Pawła VI całkowita reforma obrzędów bierzmowania. Zreformowane obrzędy ogłoszone zostały w wydanym dnia 13 września 1971 r. *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli pp. VI promulgatum Ordo Confirmationis* Editio typica. Typis Polyglottis Vaticanis 1971.

Oprócz dekretu Św. Kongregacji Kultu Bożego z 22 sierpnia 1971 r., w którym ogłoszony został nowy rytuał rzymski bierzmowania a obecne jego wydanie uznane zostało jako *editio typica* (s. 5) oraz właściwego *Ordo Confirmationis* (s. 16—49) poprzedzonego obszerną instrukcją teologiczno-liturgiczną (*Praenotandae*), wspomniane wydanie zawiera także Konstytucję apostolską *Divinae consortium naturae* (s. 7—15), ogłoszoną przez Pawła VI w dniu 15 sierpnia 1971 r.¹

Z samego faktu wydania specjalnej Konstytucji apostolskiej w związku z reformą obrzędów bierzmowania można wnioskować, że reforma tu musi mieć o wiele większe znaczenie, nie tylko praktyczne ale i teologiczne, niż np. przeprowadzona w 1969 r. reforma obrzędów chrztu². W obecnym omówieniu uwaga zostanie skierowana przede wszystkim na podkreślenie zmian, jakie wymienione dokumenty wprowadzają do dotychczasowej praktyki udzielania bierzmowania w Kościele Łacińskim (przeprowadzona reforma dotyczy tylko Kościoła Łacińskiego — s. 14) oraz na ich podstawy i znaczenie teologiczne.

1. OKREŚLENIE ISTOTY SAKRAMENTALNEGO OBRZĘDU BIERZMOWANIA

Głównym celem wspomnianej Konstytucji apostolskiej jest doktrynalne, teologiczne uzasadnienie dla nowego rytuału bierzmowania, a zwłaszcza dla wprowadzonych zmian³. W podstawowej swej części jest ona interesującym studium Nowego Testamentu, tradycji liturgicznej oraz wybranych tekstów z dokumentów nauczycielskiego urzędu Kościoła, zmierzającym do uzasadnienia najważniejszego, pod względem teologicznym i praktycznym, określenia w całej reformie, a mianowicie określenia istotnej materii i formy sakramentalnego obrzędu bierzmowania.

Papież stwierdza (s. 12), że wielu teologów, w oparciu o przytoczone w Konstytucji świadectwa, broni poglądu, iż do ważnego udzielenia sakramentu bierzmowania wymagane jest i wystarcza samo

¹ AAS 63 (1971) 657—664.

² Por. Ruch bibl. i lit. 24 (1971) 273—289.

³ Por. G. Oury, *Le nouveau rituel de la confirmation*, w: *L'Ami du clergé — Esprit et vie*, 82 (9e Série — 1972) 56.

tylko namaszczenie krzyżmem św. na czole bierzmowanego, którego dokonuje się przez włożenie ręki⁴.

Celem zapobieżenia wątpliwościom co do istotnego obrzędu sakramentalnego bierzmowania, których źródłem jest różnorodność obrzędów stosowanych w różnych Kościołach i w różnych okresach czasu przy udzielaniu bierzmowania, Papież podejmuje następujące rozstrzygnięcie: „... aby rozpatrzenie obrzędu bierzmowania lepiej uwzględniało również to, co należy do samej istoty obrzędu sakramentalnego, Najwyższą Naszą Powagą Apostolską — pisze Paweł VI — określamy i postanawiamy (*decernimus et constituimus*), żeby w Kościele Łacińskim przestrzegano na przyszłość tego, co następuje: Sakramentu bierzmowania udziela się przez namaszczenie krzyżmem na czole, którego dokonuje się włożeniem ręki i przez słowa: *Przyjmij znak daru Ducha Świętego — Accipe signaculum Doni Spiritus Sancti*” (s. 14).

Wyjaśnia ponadto Papież, że włożenie rąk na bierzmowanych, jakie ma miejsce przed namaszczeniem krzyżmem św., nie należy do istoty obrzędu sakramentalnego. Ma ono jednak doniosłe znaczenie jako doskonałe dopełnienie obrzędu istotnego i przyczynia się do pełniejszego zrozumienia znaczenia sakramentu bierzmowania.

Paweł VI, decyzją powziętą na mocy swej najwyższej władzy apostołskiej Nauczyciela i Pasterza Kościoła, rozstrzygnął więc, że samo tylko włożenie ręki połączone z czynnością namaszczenia krzyżmem św. na czole bierzmowanego należy do istoty sakramentalnego obrzędu bierzmowania oraz określił słowa nowej formuły, jaka musi być wymówiona przez szafarza przy spełnianiu obrzędu namaszczenia⁵. Decyzja ta dotyczy tylko Kościoła Łacińskiego, a jako postanowienie praktyczne nie obowiązuje wstecz ale tylko na przyszłość (*in posterum*), jak wyraźnie zaznacza Papież, a poniżej określa termin od kiedy rozpocznie ona obowiązywać⁶.

⁴ W podręcznikach teologii dogmatycznej powyższa opinia uznawana była za powszechnie przyjmowaną przez współczesnych teologów, ale wymieniono także trzy inne opinie, które mają znaczenie raczej już tylko historyczne. Por. F. a P. Solá, *De sacramentis initiationis christianae*, w: *Sacrae Theologiae Summa, Matriti 1953*², t. 4, 202 n; J. M. Hervé, *Manuale theologiae dogmaticae*, Parisiis 1959 t. 3, 573 n.

⁵ G. Oury (por. art. cyt., s. 56) wykazuje, że obecna formuła sakramentalna, przyjęta z liturgii bizantyjskiej a używana już od IV wieku, doskonale odpowiada naturze i skutkom bierzmowania niż dotychczas używana formuła łacińska.

⁶ Przytoczone określenie przypomina podobne orzeczenie Piusa XII w Konstytucji *Sacramentum Ordinis* odnośnie istotnego obrzędu i formy święceń diakonatu, prezbiteratu i episkopatu (por. DS 3857 nn; Br. Fid. VII, 582 nn; Ks. B. Waczyński, *TJ Konstytucja Apostolska „Sacramentum Ordinis” — Przekład i komentarz*, w: *At. Kapł. 40* (1948), t. 49, 273—287). Możliwość takich orzeczeń, określających istotę obrzędów sakramentalnych

2. ŁĄCZNOŚĆ BIERZMOWANIA Z CHRZTEM I Z EUCHARYSTIĄ

Konstytucja apostołska *Divinae consortium naturae* (s. 9—10) uzasadnia także zmiany w udzielaniu bierzmowania, mające na celu podkreślenie łączności bierzmowania z chrztem i z Eucharystią. Stwierdza naprzód, że zarówno Dzieje Apostolskie (8 15—17; 19, 5 n) jak i list do Hebrajczyków (6, 2) poświadczają istnienie (obok chrztu) obrzędu ułożenia rąk, w którym to obrzędzie tradycja chrześcijańska słusznie uznaje początek sakramentu bierzmowania. Następnie Paweł VI, odwołując się do nauki II Soboru Watykańskiego, podkreśla rolę i znaczenie bierzmowania jako jednego z sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Przez chrzest — uczy Papież — neofici dostępują odpuszczenia grzechów, przybrania za synów Bożych oraz otrzymują *znamie* Chrystusowe, które ich włącza do Kościoła i daje im uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusowym (por. IP 2, 5 i 9). Przez sakrament bierzmowania ochrzczeni otrzymują niewymowny dar, otrzymują samego Ducha Świętego i dzięki temu zostają ubogaceni specjalną mocą oraz naznaczeni *znamieniem* tego sakramentu, a przez to „jeszcze ściślej łączą się z Kościołem” i „jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusowi, do szerzenia wiary słowem i czynkami oraz do bronienia jej” (KK n. 11; por. DM n. 11). Dalej wskazuje także na łączność bierzmowania z Eucharystią stwierdzając, w oparciu o wypowiedź Dekretu o prezbiterach (n. 5), że wierni, ochrzczeni i bierzmowani, w całej pełni zostają włączeni w Ciało Chrystusa przez uczestniczenie w Eucharystii.

Powyższe stwierdzenia stanowią podstawę teologiczną dla pewnych zmian w praktyce udzielania sakramentu bierzmowania, aby i obrzędy bierzmowania, także zewnętrznie, wskazywały na ścisłą jego łączność z pozostałymi sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego. W tym właśnie celu zmieniono niektóre dawne czy wprowadzono nowe, następujące przepisy liturgiczne.

Nowy rytuał bierzmowania postanawia, że katechumeni dorośli jak również dzieci, które są chrzczone w wieku katechizacyjnym⁷, równocześnie z chrztem powinny normalnie (*ex more*) przyjmować również sakrament bierzmowania i Eucharystii (n. 11)⁸. Jak bardzo zależy na podkreśleniu łączności tych trzech sakramentów wskazuje fakt, że prezbiter, udzielający z urzędu sakramentu chrztu, otrzymuje

wynika z władzy, jaką Chrystus dał Kościołowi w odniesieniu do sakramentów oraz z faktu, że przy tych sakramentach Chrystus nie określił rzeczowo i integralnie znaku sakramentalnego, jak np. przy chrzcie czy Eucharystii.

⁷ Przykładowo warto wspomnieć, że niektórzy pastoralisci przez wiek katechizacyjny rozumieją wiek dziecka od siedmiu lat w górę. Por. *Documentation catholique* 53 (1971), t. 68, 855.

⁸ Liczby w nawiasach oznaczają numerację podaną w *Ordo Confirmationis*.

już na mocy samego prawa — w wymienionych wypadkach — władzę udzielenia i sakramentu bierzmowania (n. 7).

Celem podkreślenia łączności bierzmowania z chrztem nowe *Ordo* wprowadza do obrzędów bierzmowania odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych (n. 23). Odwołuje także postanowienie kan. 796, 1 KPK i poleca, jako godne wskazania (*expedit*), aby rodzice chrzestni bierzmowanego byli również świadkami czy rodzicami bierzmowania (n. 5).

Gdy chodzi o podkreślenie łączności bierzmowania z Eucharystią, to oprócz wspomnianego już wskazania łącznego udzielania chrztu, bierzmowania i Eucharystii, gdy chodzi o chrzest dorosłych katechumenów czy dzieci w wieku katechizacyjnym, nowy rytuał poleca jako wskazane, aby normalnie (*ex more*) sakramentu bierzmowania udzielać w czasie Mszy św. Jeśli biskup udzielający bierzmowania sam nie może odprawić Mszy św., wtedy może odprawić ją inny kapłan, ale biskup przewodniczy liturgii słowa oraz udziela uroczystego błogosławieństwa na końcu Mszy św. (n. 13). Nowe *Ordo* przewiduje również, że bierzmowani dorośli mogą w czasie tej Mszy św. przyjąć Komunię św. pod dwiema postaciami (n. 32).

3. SZAFARZ NADZWYCZAJNY I KONCELEBRACJA BIERZMOWANIA

Nowy rytuał przypomina naukę Soboru, że biskup jest pierwotnym (*originarius*) szafarzem sakramentu bierzmowania (KK n. 26). Gdy zaś chodzi o szafarzy nadzwyczajnych, to poszerza zakres prezbiterów, którzy na mocy ogólnego pozwolenia Stolicy Apostolskiej czyli na mocy samego prawa (*ipso iure*) mają władzę bierzmowania. Stwierdza bowiem (n. 7), że — oprócz biskupa — władzę bierzmowania *ipso iure* posiadają:

a) Administrator Apostolski, nie będący biskupem, Prałat lub Opat nullius, Wikariusz i Prefekt Apostolski, Wikariusz Kapitulny, w granicach powierzonego im terytorium i w czasie trwania ich urzędu;

b) prezbiter, który na mocy urzędu prawowicie mu powierzonego, udziela dorosłemu czy dziecku w wieku katechizacyjnym sakramentu chrztu albo też gdy przyjmuje do pełnej łączności z Kościołem dorosłego już ważnie ochrzczonego;

c) w niebezpieczeństwie śmierci, jeśli biskup nie może przybyć, władzę bierzmowania posiadają: proboszczowie i wikariusze parafialni a pod nieobecność wymienionych, ich wikariusze współpracownicy; prezbiterzy, którzy kierują szczególnymi parafiami prawnie ukonstytuowanymi; wikariusze ekonomi; wikariusze substytucji i wikariusze adiutorzy. W razie nieobecności wyżej wymienionych władzę bierzmowania posiada każdy prezbiter, jeśli nie jest obłożony żadną cenzurą czy karą kanoniczną.

Ważną innowacją, wprowadzoną przez nowe *Ordo*, to możliwość koncelebrowania bierzmowania przez biskupa z prezbiterami (n. 8). Również i szafarz nadzwyczajny może dobrać sobie — w razie potrzeby — innych prezbiterów jako koncelebransów bierzmowania (n. 51). *Ordo* ogranicza jednak możliwość koncelebrowania sakramentu bierzmowania do prawdziwej konieczności i szczególnej przyczyny, a jako przykład wymienia wielką liczbę bierzmowanych.

Rytuał wylicza także, którzy prezbiterzy i w jakiej kolejności mogą być włączeni do koncelebrowania sakramentu bierzmowania. Na pierwszym miejscu wyliczeni zostają ci, którzy pełnią funkcje ogólnodiecezjalne (wikariusze generalni, wikariusze albo delegaci biskupi itp.). Na drugim zaś miejscu wyliczani są proboszczowie miejsc w których udziela się bierzmowania czy też proboszczowie miejsc, z których pochodzą bierzmowani, a wreszcie prezbiterzy, którzy spełniają szczególną rolę w katechizacyjnym przygotowaniu bierzmowanych (n. 8).

Wskazane jest, aby wszyscy koncelebrujący sakrament bierzmowania, koncelebrowali również Mszę św., w czasie której udzielane jest bierzmowanie (n. 13).

Przy udzielaniu bierzmowania wszyscy koncelebrujący razem z biskupem wkładają ręce na bierzmowanych, na początku obrzędów, z tym jednak, że tylko sam biskup wymawia słowa odnośnej modlitwy (n. 25) a następnie otrzymują z rąk biskupa naczynka z Krzyżmem św. — jako wyraźny znak delegowania — i każdy koncelebrujący namaszcza (bierzmuje) pewną liczbę kandydatów.

G. Oury⁹ widzi tradycyjne uzasadnienie koncelebracji sakramentu bierzmowania w konsekracji olejów świętych w Wielki Czwartek przez biskupa w otoczeniu prezbiterów.

4. TERMIN WEJŚCIA W ŻYCIE NOWEGO ORDO CONFIRMATIONIS I UPRAWNIENIA KONFERENCJI BISKUPICH

„Łacińskie wydanie *Ordo*, zawierające nową formę — postanawia Paweł VI w Konstytucji *Divinae consortium naturae* — wejdzie w życie z dniem ogłoszenia¹⁰. Wydania zaś w językach narodowych, przygotowane przez Konferencje Biskupie i zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, wejdą w życie w dniu ustalonym przez każdą z Konferencji. Dotychczasowe *Ordo* może być używane do końca 1972 r. Począwszy zaś od 1 stycznia 1973 r. powinno być używane przez wszystkich tylko nowe *Ordo* — *novo tantum Ordine omnibus, ad quos pertinet, erit utendum*” (s. 14).

⁹ Por. art. cyt., s. 58.

¹⁰ Ogłoszenie to nastąpiło w dniu 13 września 1971 r.

Do kompetencji Konferencji Biskupich, zgodnie z omawianymi rozporządzeniami Stolicy Apostolskiej, należy:

1. Przygotowanie w krajowych rytuałach narodowych rozdziału, dostosowanego do potrzeb poszczególnych krajów a odpowiadającego rozdziałowi o bierzmowaniu w Rytuale rzymskim (n. 16; por. KL n. 63 b).

2. Ustalenie tekstu odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych (n. 17 a).

3. Określenie nowego gestu, jaki byłby udzielany po namaszczeniu albo każdemu bierzmowanemu oddzielnie albo wszystkim razem, w miejsce dotychczasowego uderzenia w policzek bierzmowanego przez szafarza (n. 17 b).

4. Ustalenie terminu wejścia w życie krajowego rytuału bierzmowania ale z ostateczną datą — 1 stycznia 1973 r.

5. UKŁAD OBRZĘDÓW BIERZMOWANIA

Właściwe *Ordo Confirmationis* zawiera pięć rozdziałów: 1. Ryt bierzmowania udzielanego w czasie Mszy św. (s. 23—30); 2. Ryt bierzmowania udzielanego poza Mszą św. (s. 31—39); 3. Wskazania dotyczące szafarza nadzwyczajnego (s. 40); 4. Ryt bierzmowania udzielanego choremu w niebezpieczeństwie śmierci (s. 40—41); 5. Teksty Mszy św. i wykaz czytań biblijnych, jakie mogą być używane przy udzielaniu bierzmowania (s. 42—49).

Obrzędy bierzmowania, obojętnie czy jest ono udzielane w czasie czy poza Mszą św., mają następujący układ:

1. Czytania biblijne (przynajmniej jedno);
2. Homilia;
3. Wyznanie wiary jako odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych;
4. Chwila modlitwy w milczeniu i pierwsze włożenie rąk z modlitwą;
5. Namaszczenie bierzmowanego na czole krzyżmem św. z wypowiedzeniem słów formy, na które bierzmowany odpowiada *Amen* oraz życzenie pokoju (bez uderzenia w policzek);
6. Modlitwa wiernych połączona z odmówieniem *Ojcze nasz*;
7. Uroczyste błogosławieństwo.

W wydaniu typicznym podane zostały także dwa formularze mszalne z własnym *Hanc igitur* (jeśli bierze się kanon rzymski), jakie mogą być używane przy udzielaniu bierzmowania w czasie Mszy św. Duży wybór czytań biblijnych, zarówno ze Starego jak z Nowego Testamentu, stanowi bogate źródło skrypturystyczne dla zgłębienia roli i działania Ducha Świętego, którego wiernym w specjalny sposób udziela sakrament bierzmowania.

Przeprowadzona reforma obrzędów bierzmowania wówczas osiągnie swój cel, jeśli — po należyтым jej wyjaśnieniu i zrozumieniu — zostanie wykorzystana w pracy katechetyczno-duszpasterskiej, aby bierzmowani lepiej mogli zrozumieć istotę i znaczenie tego sakramentu dla ich życia chrześcijańskiego oraz w sposób pełny, świadomy i czynny brali udział w obrzędach udzielanego im sakramentu bierzmowania (por. KL n. 14).

Częstochowa — Kraków

KS. MIŁOSŁAW KOŁODZIEJCZYK

„Jakieś podstawowe wymaganie narzuca się temu, kto chce podchwycić nadprzyrodzone fale Ducha Świętego: wewnętrzność (l'interiorità). Spotkanie z niewymownym Gościem ma miejsce we wnętrzu duszy. „Dulcis hospes animae” — mówi wspaniały hymn liturgiczny na Zesłanie Ducha Świętego. Człowiek jest „świątynią” Ducha Świętego — powtarza św. Paweł (zob. 1 Kor 3, 16—17; 6, 19; 2 Kor 6, 16; Ef 2, 22). I jeśli człowiek współczesny, często chrześcijanin, a nawet poświęcony Bogu, zmierzra do wtopienia się w świat, nie może, nie wolno mu nigdy zapomnieć o tej podstawowej prawdzie życia, które chce uchodzić za chrześcijańskie i pozostawać pod wpływem Ducha Świętego — o wewnętrzności. (...) Potrzeba wewnętrznego milczenia, by słuchać słowa Bożego, by doświadczyć obecności, by odczuć powołanie Boże.”

Z przemówienia Pawła VI
na audiencji ogólnej 17 maja 1972 r.